

UDK 373(497.4 Mežica, Slovenj Gradec)(091)
1.02 Pregledni znanstveni članek
Prejeto: 8. 11. 2005

Franček Lasbaher*

Meščanski šoli v Slovenj Gradcu (1920-41) in Mežici (1926-41)

“Meščanska šola”, or the higher primary school at Slovenj Gradec (1920-41), and Mežica (1926-41)

Izvleček

Svoj članek sem razdelil v tri dele. V prvem opisujem splošen pomen te šolske oblike skladno z njenimi značilnostmi, kot se kažejo v razvoju slovenskega šolstva med osnovno šolo, poklicnim izobraževanjem in nižjo gimnazijo. Kako dejansko posebna je ta šolska oblika, se kaže v dejstvu, da nisem mogel najti ustreznega angleškega strokovnega izraza za slovenskega meščanska šola ali nemškega Bürgerschule in torej ponujam svojega iz podnaslova. Druga dva dela članka sta samoumevna, po enega namenjam pač Meščanski šoli Slovenj Gradec (1920-41) in Meščanski šoli Mežica (1926-41).

Abstract

My article is divided into three parts. In the first, I describe the general significance of “meščanska šola”, or the higher primary school, and its characteristics as reflected in the development of education in Slovenia between primary school, vocational education and general secondary school (“gimnazija”). This type of school has its own peculiarities which made it very difficult, if not impossible, to find a technical term for the Slovenian word “meščanska šola” and the German “Bürgerschule” in English. I had to come up with a descriptive translation. The other two parts of the article deal with the “meščanska šola” in Slovenj Gradec (1920-1941) and the one in Mežica (1926-1941), respectively.

Nekaj splošnega v uvod k razvoju in pomenu meščanske šole

Najprej osebna pripomba: S potomci mojega rodu, rojenega proti koncu kraljevine Jugoslavije, vednost o stoletja dolgi skupni slovensko-avstrijski preteklosti že prehaja iz osebne v zgodovinsko zavest, moj oče pa se je med I. svetovno vojno v cesarski uniformi še vojskoval na soški fronti. Zgodovinska zavest je zlasti močna na področju šolstva, saj so se Slovenci že od zgodnjega srednjega veka izobraževali v skupnih cerkvenih in poznejših državnih latinskih šolah, od druge polovice 18. stoletja pa tudi več kot stopetdeset let v enaki skupni šolski ureditvi. Pri tem seveda ne gre spregledati našega določenega podložniško opredeljenega zaostanka v primerjavi z gospodujočim oziroma oblastniškim avstrijskim narodom, ki je za nas temeljil na še nesrečnejšem dejstvu, da monarhija ne le da ni

* prof. angleščine in nemščine, direktor Zavoda za šolstvo – enota Slovenj Gradec v pokoju.

spodbujala z ustavo in s šolsko zakonodajo dejansko zagotovljenega pouka v materinem slovenskem učnem jeziku, marveč ga je vseskozi zagrizeno zatiralsko preprečevala.

Meščansko šolo je kot zelo pomembno novost v sklopu obveznega osnovnošolskega izobraževanja zasnoval že najcelovitejši avstrijsko-ogrski tako imenovani liberalni šolski zakon iz leta 1869, ki je svoje politično ime dobil po strankarski usmeritvi takratne vsedržavne vlade, a vsaj toliko tudi po umevni vsebinski naravnosti v primerjavi s prejšnjim cerkvenim šolstvom skladno z zakonom iz leta 1805, potrjenim z vatikanskim konkordatom petdeset let pozneje. Novi zakon je vpeljal, kot bi pač naj bilo splošno znano, osemletno šolsko obveznost z vpisom otrok v koledarskem letu, v katerem so izpolnili starost šestih let, kakor je to že veljalo za tistega iz leta 1774, ki je uvedel šestrazredno obvezno osnovno šolo. Mlajši od omenjenih zakonov je osnovno šolo delil na nižjo in višjo, vsaka je trajala štiri leta. Za vzporednico višji stopnji je predvsem v mestih nastala meščanska šola (Bürgerschule), ki je učence po posebnem predmetniku bolj usposabljala za poklicno usmerjeno izobraževanje in delo. S tem je vsekakor širše od navadne višje stopnje osnovne šole ustrezala temeljni usmeritvi zakona, da se tu učenci morajo naučiti več kot v ljudski šoli prav zaradi tega, da bodo že s to stopnjo izobrazbe zadostili osnovnim gospodarskim potrebam mestnega obrtnega sloja in tudi državnim službam na začetni upravni stopnji.

V meščansko šolo so se, reči smemo, že od vsega njenega začetka, vpisovali boljši in sposobnejši učenci ljudske šole sprva po njenem 5. in nekaj pozneje po 4. razredu. Z omenjenih gledišč je meščanska šola seveda bila pomembnejša od navadne ljudske šole, ni pa bila enakovredna še eni vzporednici obvezne šole – nižji gimnaziji, kar se je posebej odražalo v dejstvu, da se njeni učenci niso mogli vpisati v višjo gimnazijo, lahko pa so se v različne poklicne in tehniške šole ter celo na učiteljišče.

Liberalni zakon je torej novo obliko šole spodbujal, a žal le na nemškem jezikovnem območju, za slovenskega pa velja, da mu je bil skupaj s svojimi oblastniškimi, največkrat hkrati potujčevalno naravnanimi uresničevalci izrecno nenaklonjen. Potemtakem smemo sklepati, da je cesarstvo s takšnim odnosom naravnost hotelo ovirati hitrejši gospodarski razvoj svojih slovenskih podanikov. Tako ni nič čudnega, da je pri nas vse do konca habsburškega obdobja nastala ena sama meščanska šola s slovenskim učnim jezikom – v Postojni, v Idriji pa prav tako edina realka – in še ta na stroške tamkajšnjega rudnika živega srebra. Nastajale so pač zgolj nemške tovrstne šole, tako npr. v takratni koroški vojvodini 16 in štajerski 21, v katere so se sicer nedvomno vpisovali tudi okoliški Slovenci, če so le dovolj obvladali nemščino. No, številčni podatek nam že za ozemlje Koroške v današnji slovenski državi dokazuje, da zakonsko določilo o vsaj eni meščanski šoli v vsakem okraju nikakor ni bilo izpolnjeno, saj niti mesto Slovenj Gradec, čeprav že od leta 1848 sedež cesarsko kraljevega okrajnega glavarstva in samostoj-

ni sodni okraj, kar sta v njegovem sestavu takrat bila še razmeroma obsežna sodna okraja Radlje ob Dravi (tedaj Marenberk) do Sobote pod Golico, ki je pozneje pripadla republiki Avstriji, in okraj Šoštanj, ki je segal vse do Gornjega Grada. Vsa Mežiška dolina je imela okraj v Pliberku in glavarstvo v Velikovcu, občina Dravograd (brez Šentjanža, ki je pripadal slovenjegraški) pa že v zelo odmaknjem Wolfsbergu (takratnem Volšperku).

Ko bi torej cesarstvo dosledno upoštevalo svoje zakone (in edino prav bi bilo, da bi jih tudi takrat, ko je šlo za Slovence), bi samo na tem območju bilo dolžno ustanoviti kar tri meščanske šole, torej v samem Slovenjem Gradcu ter v Radljah in Šoštanju, vendar nismo dobili nobene. Preostalo nam je le zadovoljstvo, da je posodobljen predmetnik tudi v osnovni šoli vseboval naravoslovni pouk in telovadbo, šoli oziroma njenemu vzdrževalcu občini pa nalagal obveznost, da za boljši pouk preskrbi potrebne prostore in učila. V marsičem pa je kot v številnih drugih primerih uresničevanja šolske zakonodaje (glej gornji primer...) prav tako ostajal le na papirju, kar nam nazorno osvetljuje število sicer predpisanih telovadnic, ki jih je do konca I. svetovne vojne od okrog skupaj 1100 osnovnih šol na slovenskem ozemlju uspelo pridobiti le zares zavidanja vrednim komaj šestdesetim.

Meščanske šole je po razpadu obdonavske monarhije na slovenskem ozemlju dejansko pričela ustanavljati šele nova država, kraljevina Jugoslavija. Koroška v svojem sedanjem obsegu Mežiške, Mislinjske in Dravske doline jo je dobila najprej v Slovenjem Gradcu leta 1920 ter nato v Mežici leta 1926, kar si bomo v nadaljevanju nekoliko natančneje ogledali. Posebne pozornosti je vreden podatek, da sta s tema letnicama ustanovitve obe prehiteli edini kraljevinski celostni šolski zakon, sprejet leta 1929, ki je meščanske šole skoraj v celoti prepustil posebnemu zakonu iz leta 1931. Do takrat so vse meščanske šole v državi delovale po enotnih smernicah šolskega ministrstva, potrjenih leta 1926. V staro - jugoslovanski meščanski šoli nedvomno vidimo največjo prosvetno pridobitev, čeprav se je pri tem precej dosledno zgledovala po omenjenem cesarskem vzorcu tako v njenem pomenu kakor po poklicni naravnosti in predmetniku.

Četudi je meščanska šola tudi tokrat formalno bila enakovredna višji stopnji ljudske šole, pa jo smemo vsekakor vrednotiti višje od nje, tako zaradi njenega predmetnika zlasti s poukom tujih jezikov kot tudi zaradi njenih učiteljev, ki so morali imeti diplomo višje pedagoške šole v Zagrebu ali Beogradu. Te Slovenija vse do leta 1941 sploh ni uspela dobiti, kar je podoben primer zapostavljanja, kot smo ga prej v predhodni državi doživljali v zvezi z gimnazijo in meščansko šolo. Vendar so si njeni učitelji s pedagoško višjo šolo pridobili takšen ugled, da so jih imeli za profesorje (glede na izobrazbeno stopnjo so bili le predmetni učitelji), njihove učence pa za dijake. Toda kraljevina je ohranila tudi najšibkejšo stran avstrijske vzornice – zaprto pot v višjo gimnazijo, čeprav jo celo po splošno-izobraževalnem pomenu moremo šteti za bolj uveljavljeno vzporednico takratne višje narodne, t.j. osnovne šole, ki je vpis v gimnazijo omogočala.

Predmetnik meščanske šole še iz začetnega obdobja kraljevine je bolj ali manj ostal enak do njenega konca: verouk z moralnim naukom, slovenski in srbohrvaški jezik, še en tuj jezik (francoščina ali nemščina), narodna zgodovina, zemljepis države Jugoslavije, računstvo, geometrija s tehničnim risanjem, knjigovodstvo in poslovno spise, fizika, kemija s tehnologijo, mineralogija, prirodopis, higiena, prosto risanje, lepopisje, stenografija, domače gospodarstvo, glasba, telovadba, ročna dela. Posamezne šole so ga pri nekaterih predmetih smele prilagajati svojim vsakokratnim zmogljivostim. Od leta 1931 se je predmetnik ravnal po treh temeljnih smereh – kmetijski, obrtno-industrijski in trgovinski, strokovno izoblikovanih v zadnjih dveh letnikih šolanja. Obe naši šoli sta večinoma izvajali obrtno industrijsko smer izobraževanja.

Ob koncu sprva še triletnega in od leta 1923 štiriletnega šolanja je bil obvezen in zaradi svojega obsega dovolj zahteven “završni” izpit iz državnega (materinega) in tujega jezika, matematike ter zgodovine z zemljepisom. Izpitna določila so bila stroga in so ob nasploh večji zahtevnosti učiteljev do učencev največkrat povzročala znaten osip. Popravni izpit so učenci smeli opravljati največ iz dveh

Tekoča štev.	Š o l a	Glavne smeri			Kobinirane smeri			Kakšnega stanu so stari učenec(nk) 1928./29.		
		kmetijska	obrtno-industrijska	trgovska	gospodarsko-kmetijsko obrtna	kmetijsko-trgovska	obrtno-trgovska	kmetovalci	delavci	občinski in trgoveci in uradniki in dr. stanovi
Ljubljanska oblast.										
1	Deška mešč. šola v Brezicah	—	—	—	—	1	—	45	6	33 35
2	Deška in dekl. mešč. šola na Jesenicah	—	1*	—	1**	—	—	18	173	33 28
3	Deška mešč. šola v Krškem	—	—	—	1	—	—	59	43	41 36
4	I. deška mešč. šola v Ljubljani	—	—	—	—	1	—	33	58	110 126
5	II. deška mešč. šola v Ljubljani	—	1	—	—	—	—	12	31	50 120
6	I. dekl. mešč. šola v Ljubljani	—	—	—	1	—	—	32	72	80 136
7	II. dekl. mešč. šola v Ljubljani	—	—	—	1	—	—	15	69	28 97
8	Mešč. šola na Raketu	—	1	—	—	—	—	29	36	28 13
9	Deška mešč. šola v Ribnici	—	—	—	1	—	—	44	10	33 33
10	Mešč. šola v Trbovljah	—	1	—	—	—	—	11	71	19 32
11	Mešč. šola v Trzinu	—	1	—	—	—	—	31	44	46 20
12	Mešč. šola v St. Vidu nad Ljubljano	—	1	—	1**	—	—	14	14	14 3
13	Zasebna dekl. mešč. šola v Kočevju	—	—	—	1	—	—	35	38	31 23
14	Zas. dekl. m. š. v Lichtenurn. z. v Ljubljani	—	—	—	1	—	—	49	29	76 106
15	Zas. notranja uršul. mešč. šola v Ljubljani	—	—	—	1	—	—	20	9	55 56
16	Zas. dekl. mešč. šola pri uršul. v Mekinjah	—	—	—	1	—	—	29	4	46 34
17	Zas. vnanja dekl. m. š. pri uršul. v Ljubljani	—	—	—	1	—	—	38	18	68 37
18	Zas. dekl. m. š. pri uršul. v Škofji Loki	—	—	—	1	—	—	34	13	70 53
19	Zas. dekl. m. š. v Šmihelu pri Nov. mestu	—	—	—	1	—	—	46	12	29 66
Mariborska oblast.										
1	Deška mešč. šola v Celju	—	1	—	—	—	—	28	24	63 64
2	Dekl. mešč. šola v Celju	—	—	—	1	—	—	44	37	61 111
3	Mešč. šola v Dolnji Lendavi	—	—	—	1	—	—	55	7	30 12
4	Mešč. šola Sv. Lenart v Slov. Gor.	—	—	—	1	—	—	49	20	24 11
5	Mešč. šola v Ljutomeru	1	—	—	—	—	—	82	11	38 30
6	Deška mešč. šola v Mariboru	—	1	—	—	—	—	44	264	88 44
7	I. dekl. mešč. šola v Mariboru	—	—	—	1	—	—	28	97	106 138
8	II. dekl. mešč. šola v Mariboru	—	—	—	1	—	—	30	51	46 145
9	Mešč. šola v Ptaju	—	—	—	1**	—	—	45	22	57 61
10	Mešč. šola v Mežici	—	1	—	—	—	—	11	58	18 30
11	Mešč. šola v Ormožu	1	—	—	—	—	—	46	9	24 32
12	Mešč. šola v Slov. Bistrici	1	—	—	—	—	—	35	15	42 26
13	Mešč. šola v Slov. Gradcu	1	—	—	—	—	—	42	9	37 30
14	Mešč. šola v Sošanju	—	1	—	—	—	—	25	27	25 23
15	Mešč. šola v Vojniku	—	1	—	1**	—	—	55	5	21 10
16	Zas. dekl. m. šola šolskih sester v Celju	—	—	—	—	—	—	36	46	54 24
17	Zas. dekl. m. š. šolskih sester v Mariboru	—	—	—	—	—	—	40	3	66 84

* deška. — ** dekliska.

Pregled meščanskih šol v “medvojni” Sloveniji za šolsko leto 1928/29. (Naša meščanska šola, Ob proslavi desetletnice ustanovitve naših meščanskih šol izdalo Društvo meščanskošolskega učiteljstva v Ljubljani, Ljubljana 1929, str. 67)

predmetov. Med rednim šolanjem so lahko ponavljali samo en razred. Pogoste so bile izključitve samo zaradi učnega neuspeha, dokler jih ni zakon o narodnih šolah leta 1929 prepovedal.

Isti zakon je določal naslednjo učno obveznost: ravnatelj deset ur tedensko ne glede na velikost šole, učitelj splošnih predmetov 20 do 22, strokovni učitelj 22 do 24 učnih ur in učitelj pripravnik – dovolj uvidevno – prvi dve leti, torej do državnega strokovnega izpita 14 ur. Ravnatelji takratnih naših osnovnih in drugih šol pa so si, naj tu pripomnim, staro jugoslovansko obdobje še najbolj zapomnili po čedalje močnejšem vsiljevanju jugoslovenarstva. Po enotnih državnih obrazcih (v cirilici!) za statistična poročila so nazadnje bili vsi učitelji in učenci pripadniki troedinega jugoslovanskega naroda, torej Jugosloveni. Učni jezik ni bil zapisan kot slovenski in podobno, temveč le kot državni jezik.

Meščanska šola je v kraljevini vsekakor dosegla lep razvoj. Že leta 1919, torej v letu, ko je kraljevina z odlično potezo – ustanovitvijo prvega slovenskega vseučilišča v Ljubljani Slovincem poravnala še en avstrijski dolg, jih je bilo v Sloveniji 13, leta 1940 pa je njihovo število naraslo na 52, med njimi je bilo 9 zasebnih. S tem se že približuje številu nižjih gimnazij po osvoboditvi leta 1945, s katerimi pa je bila Koroška obdarjena še veliko bolj kot s samo dvema meščanskima šolama v kraljevini.

Meščanska šola v Slovenjem Gradcu

Nekaj o njenem nastanku že vemo, vendar je prav, da se tukaj najprej seznamimo še s kakšnim zgodovinskim razlogom, zakaj je na današnjem Koroškem (in ne pozabimo – takrat še na Štajerskem) prav Slovenj Gradec prvi pridobil meščansko šolo. Mesto je namreč že v zgodnjem starem veku imelo pomembno vlogo s sedežem krajinskega gospostva, župnijsko šolo od leta 1228, z mestnim sodnikom in kovnico denarja, s špitalom iz leta 1421 ter z razvojem obrtnih dejavnosti. Izjemno zanimiva je potrditev te zgodnje pomembnosti kraja leta 1364, ko so mestni in okoliški plemiči ter mestni sodnik tudi v svojem središču obsežnega srednjeveškega gospostva pečatili znamenito listino rimsko nemškega cesarja in češkega kralja Karla IV., s katero je sklenil dedno pogodbo s Habsburžani. Seveda pa nam v prvi vrsti gre za večstoletno tradicijo šolstva v tem kraju od častitljivo zgodnjega pričetka, starejšega od mestnih (leta 1267) in celo trških (leta 1251) pravic.

Natančno nam je nastanek in razvoj slovenjegraške meščanske šole orisal njen prvi in dolgoletni ravnatelj Ferdo Šentjunc v zgledni, zares temeljiti sprotni šolski kroniki (svoje prvo šolsko leto je npr. opisal na nič manj kot na 52 straneh), še posebej pa v *Spomenici deške državne meščanske šole v Slovenjgradcu ob nje desetletnici 1920 - 1930*. Knjižico v obsegu manjšega zbornika na 40 straneh je izdala šola in jo je večinoma Šentjunc tudi sam napisal. Gotovo je imel nekaj pisatelj-

ske žilice, ki se je še bolj razvila pri njegovem sinu Igorju, dovolj znanem slovenskem in po spletu poosvoboditvenih življenjskih okoliščin tudi nemškem pisatelju. Za strokovnega učitelja naravoslovnih predmetov ter ljubiteljskega učitelja petja in glasbe je bil Ferdo Šentjurc zelo razgledan, slovenščino pa je nedvomno obvladal na zares visoki ravni. Bil je tako vsestranski, da je poleg naravoslovja poučeval še prostovoljna predmeta francoščino in goslanje, od obveznih še petje, ki ga je predmetnik določal od 1. do 4. razreda ter vodil svoj šolski in mestni mešani pevski zbor.

Prvi Šentjurčev prispevek v Spomenici nam priča, da se je rad loteval še zgodovine, saj ima naslov *Zgodovinske črtice o Slovenjgradcu*, drugi *Gospodarske razmere Slovenjgradca in okolice*, tretji, spet zgodovinski, pa *Šolstvo v Slovenjgradcu* z razmeroma kratkimi in nepopolnimi razdelki *Osnovna šola* (njene začetke išče dokaj pozno v času cesarice Marije Terezije) ter *Obrtna nadaljevalna šola* in *Trgovska nadaljevalna šola*, ki sta vsaj dokumentacijsko ustrežnejša, gre pa za predhodnika meščanske šole še iz cesarskega obdobja.

Na tem mestu je za nas seveda najzanimivejši nadaljnji Šentjurčev zapis *Zgodovina meščanske šole v Slovenjgradcu*. Kot najzaslužnejše može, da je do njene ustanovitve prišlo, nam prikaže novoimenovanega okrajno glavarskega šolskega nadzornika Miloša Grmovška, načelnika mestnega sosveta dr. Alojza Bratkoviča in mestnega župnika Alojzija Čížka. Ob začetku leta 1919 so zaprosili višji šolski svet v Ljubljani za takšno šolo v Slovenjgradcu, ki je po Šentjurčevi navedbi bila stara neizpolnjena želja meščanov in okoličanov že v avstrijskem cesarstvu, ven-

Poslopje meščanske šole v Slovenj Gradcu, sezidano 1901. Fotografija je iz leta 1938. Sedaj v njej deluje Gimnazija Slovenj Gradec. (SŠM, fototeka)

dar tej želji to nikakor ni hotelo ugoditi, ker je bila velika večina prebivalcev tega okraja Slovencev.

Že 29. februarja 1919 je okrajni šolski svet to prošnjo predložil naslovu v Ljubljani. Oblast pa slej kot prej takšna kot pač je – več kot eno leto od nje ni bilo nobenega glasu. Odgovor je na ponovno prošnjo prispel šele julija 1920 z razveseljivo novico, da so v Ljubljani v svoj načrt za razvoj šolstva v Sloveniji uvrstili tudi ustanovitev deške meščanske šole v Slovenjgradcu, ki naj bi se pod določenimi pogoji s prvim razredom odprla ob pričetku šol. leta 1920/21. Postavljeni pogoji so pobudnikom naložili vrsto zahtevnih nalog, ki pa jih spodbuja zagotovilo, da bodo službeni prejemi za učiteljstvo odobreni iz državnega proračuna.

Državna oblast nadalje naroča, naj ji mestni sosvet še dokumentirano poroča, ...'koliko otrok bo posečalo mešč. šolo, koliko prostorov je v poslopju bivše nemške ljudske šole na razpolago, ter se izjavi končno, ali ima okr. šolski svet kake pomisleke proti koedukaciji, t. j. proti temu, da bi se pripustilo tudi deklince v mešč. šolo, tako, da bi bila ta začasno mešana.' Vse naštetu naj mestna občina zagotovi z ljudskim glasovanjem, ki ga morajo podpisati vsi volilni upravičenci. Razkošno veliko časa torej ni bilo, toda v mestu so delovali brez oklevanja. 27. julija 1920 je bila naslednja seja mestnega sosveta, ki je prevzel vse omenjene naloge ter posebej določil, da se zahtevano glasovanje iznajdljivo opravi s pozivom na oglasni deski 3. avgusta, naj se v določenem roku javijo vsi davkoplačevalci – volilci, ki se s predlogi o novi šoli ne strinjajo. Ker takšnih volivcev ni bilo, je mestni sosvet že 17. avgusta 1920 s predsednikom dr. A. Bratkovičem in s prisledniki Alojzom Čižkom, Lovrom Vaupotom in Josipom Druškovičem (vsi po vrsti so bili pomembni meščani, zlasti J. Druškovič, oče pisatelja, prevajalca in sourednika zbranih del Prežihovega Voranca Draga Druškoviča – Roka Ariha) mogel sprejeti sklep, da postaja prispevek stroškov za mešč. šolo pravnomočen in se v celoti izvede.

Višji šolski svet si je ponovno vzel precej več časa ter novo šolo z daljšim odlokom odobril šele 30. septembra 1920 hkrati s še 13 takšnimi šolami po Sloveniji, ji zaenkrat dodelil (Šentjunc tu že uporablja izraz sistemiziral) službena mesta ravnatelja Ferda Šentjurca (pred tem je poučeval na meščanski šoli v Celju) in treh stalnih učnih moči. Glede sovzgoje deklic in dečkov sporoča, da jo dovoljuje, vendar se naj za deklice spričo sporočenega števila prijavljenih otrok zaenkrat odpre vzporednica k deškemu razredu.

Beremo še naslednje: 'Mestna občina in okrajni zastop naj preskrbita, da bode za pričetek pouka pripravljeno i poslopje i stvarne potrebsčine.' Vidimo, da se je državno uradništvo kaj hitro pričelo prilagajati novemu prvemu državnemu srbskohrvaškemu jeziku!

Splošno utemeljitev o potrebnosti in koristi meščanske šole F. Šentjunc primerno opiše v prispevku *O meščanski šoli*. Ocenjuje jo kot ustrezno za vse, ki se

hočejo pripraviti na delovna mesta nižje ali srednje stopnje v proizvodnih strokah in kmetijstvu ter v upravnih službah.

S končno pripravo prostorov so zares pohiteli in 8. novembra 1920 so v dveh učilnicah pričeli s poukom za deški (1.a 24 učencev) in dekliški (1.b 34 učenek) oddelk prvega razreda, v katerem je bilo skupaj 58 učencev. Vsekakor je nenavadno, da se je šola uradno imenovala deška, čeprav je že od prvega leta vpisovala tudi dekleta, ki so od samega začetka največkrat bile celo v večini. Prva razrednika sta bila strokovna učitelja Karel Sovre in Ana Kamenšek. Sprva so vpisovali učence s končanim 5. ali 6. razredom ljudske šole, od leta 1927 pa tudi že po 4. razredu. Poleg tega so takrat učence lahko sprejemali v 2. ali 3. razred s sprejemnimi izpiti.

Prej kot se podrobneje seznanimo z delom v 1. razredu mlade šole, si še do konca oglejmo obravnavano Spomenico 1920 – 1930, ki jo Šentjurs končuje z naslednjimi, za šolo in njeno okolje pomembnimi prispevki: *Absolventi meščanske šole v prvem desetletju* (bilo jih je 81, od teh 43 deklet, med njimi poznejši učitelji Lidvina Eiletz, Viktor Vaupot in narodni heroj Franc Vrunč ter svetovalec Organizacije združenih narodov za gospodarstvo dr. Franc Tretjak, od leta 2003 častni občan mestne občine Slovenj Gradec); *Imenik učencev(nk) koncem šolskega leta 1929/30, Ravnateljev poziv roditeljem* (npr. ...posvetujte se z razrednim učiteljem, ali je vaš otrok zrel za študiranje na meščanski šoli...) ter *Učiteljstvo v šolskem letu 1929/30* (bilo jih je 9 skupaj z veroučiteljem in ravnateljem).

Zaradi velikega vsakodnevnega števila vozačev z vlakom so se v prvem šolskem letu odločili za necelodnevni pouk od 8. do 13. ure, takrat še neobvezno nemščino so imeli po rednem pouku od 14. do 15. ure. Prvi učitelji so poučevali po naslednjem razporedu: Ferdo Šentjurski prirodopis, prirodoslovje (danes temu sklopu pravimo naravoslovje), računstvo in petje (13 ur), Karel Sovre prostoročno in geometrijsko risanje, geometrijo, pisanje, računstvo, telovadbo in nemščino (22 ur), Ana Kamenšek slovenščino, srbohrvaščino, zemljepis, zgodovino, telovadbo in nemščino (21 ur), Karolina Vrečko (učiteljica mestne osnovne šole) ženska ročna dela (4 ure) ter veroučitelj katehet Alojz Čižek verouk po dve uri tedensko v vsakem oddelku. Večinoma so bili učitelji usposobljeni za pouk več predmetov že kot stalni učitelji na ljudski šoli, za pouk na meščanski šoli pa so se morali pričeti dodatno izobraževati. Veliko težav so imeli zaradi zelo različnega predznanja učencev, ki so ga pripisovali nerednemu in premalo zahtevnemu ljudskošolskemu pouku v komaj minulih vojnih razmerah. Sicer opazamo, da je šolska oblast takrat z učitelji sama razpolagala in jih premeščala po lastni presoji oziroma boljše rečeno samovolji.

Čeprav so meščanske šole nastajale šele v novi državi, so že na začetku, morada presenetljivo, imele na voljo precej ustreznih učbenikov, od katerih so bili nekateri napisani obenem za nižjo gimnazijo.

V svoji šolski kroniki ravnatelj Šentjurski piše, da so dodatne težave z učenci

nastajale v zvezi z njihovo nedisciplino – vlekla se je že od vožnje z vlakom – zaradi močno razširjenega uživanja alkoholnih pijač. Nekaj učencev so zaradi tega izključili. Druge so spodbujali, da se včlanijo v treznostno zvezo Mladi junak, za kar se jih je odločilo 42.

Tudi z ucnim uspehom je kazalo slabo, a so k določenemu izboljšanju vsaj nekaj pripomogle redne vsakomesečne konference učiteljskega zbora, ki sta se jim pridružili še dve nadzorovalni konferenci. Prvo je po večdnevnem pregledu v začetku junija vodil višji šolski nadzornik dr. Leopold Poljanec (znan in uveljavljen pedagoški delavec, zlasti zaslužen prav za slovenske meščanske šole), julijsko, prav tako po opravljenem pregledu, pa okrajni šolski nadzornik za meščanske šole F. Fink. Poleg tega je A. Koželj, posebni nadzornik za risanje, opravil še svoj pregled tudi v mesecu juniju. Mlada šola je bila zares deležna obilo nadzorno svetovalne pozornosti.

Preglednica vpisa in učnega uspeha

Šol. leto	Fantje	Dekleta	Skupaj	Učni uspeh %
1920-21	24	34	58	93,5
1921-22	37	49	86	83,5
1922-23	42	58	100	90,0
1923-24	58	62	120	96,1
1924-25	63	47	110	91,7
1925-26	62	60	122	90,3
1926-27	64	53	117	90,2
1927-28	59	61	120	89,5
1928-29	59	67	126	87,4
1929-30	51	67	118	90,3
1930-31	52	67	119	84,3
1931-32	53	46	99	95,8
1932-33	47	48	95	80,6
1933-34	55	58	113	91,7
1934-35	60	61	121	91,0
1935-36	65	76	141	91,0
1936-37	74	80	154	91,6
1937-38	96	93	189	94,0
1938-39	101	106	207	95,5
1939-40	91	120	211	85,0
	1213	1313	2526	

Preglednica završnih izpitov

Šol. leto	Fantje	Dekleta	Skupaj
1923-24	6	10	16
1924-25	5	9	14
1925-26	5	6	11
1926-27	7	8	15
1927-28	3	5	8
1928-29	6	8	14
1929-30	2	3	5
1930-31	5	7	12
1931-32	2	1	3
1932-33	3	5	8
1933-34	8	6	14
1934-35	5	6	11
1935-36	10	7	17
1936-37	9	13	22
1937-38	7	9	16
1938-39	11	13	24
1939-40	10	1	11
	104	117	221

Med šolskim letom so poskrbeli za električno napeljavo, potrebno zaradi večernega pouka v obrtno-nadaljevalni šoli, ki jo je meščanska šola prevzela od ukinjene nemške ljudske šole in jo je prav tako vodil ravnatelj Šentjunc. Nekaj z darili, nekaj z lastnimi nakupi, so zasnovali učiteljsko in dijaško knjižnico ter pričeli urejati opustošeni šolski vrt in park okoli šole, pri čemer so največ dela opravili učenci. Skladno z razporedom šolskega leta za meščanske šole so pouk končali 15. julija, torej mesec in pol pred ljudsko šolo. Izdelala so vsa dekleta, od fantov pa 19, torej je razred končalo 43 od preostalih 46 vpisanih ali spodbudnih 93,5 %. Naslednja šolska leta bom poleg določenih posebnosti prikazoval v čim bolj skrajšani obliki z navedbo najpotrebnejših razpoložljivih podatkov, od katerih so nekateri prikazani v ustrezni razpredelnici.

Podatki nam kažejo dokaj zanimivo sliko o gibanju skupnega vpisa v dvajsetih letih od 1920 do 1939 (za zadnji vpis leta 1940 podatkov ni). V vseh letih je bilo vpisanih 2526 učencev ali 1313 deklet in 1213 fantov. Razlika med spoloma ni posebno velika, toda fantje so imeli večino le v petih šolskih letih. V obdobju polne štirirazredne razvitosti je bil najmanjši vpis v vse razrede leta 1932 (95 učencev), največji pa leta 1939 (211). Seveda tu gre za stanje ob začetku šolskega leta, ki pa ga zelo veliko učencev sploh ni končalo. Zlasti v prvem desetletju jih je bilo mnogo izključenih zaradi nediscipline ali slabega učnega uspeha, števil-

ni so iz takšnih ali še kakšnih razlogov izstopili in se vrnili na osnovno šolo, saj so bili še šoloobvezni. Vse to se odraža v drugi preglednici, ki nam pove, da je "završni izpit" (dovoljujem si uporabljati takratni uradni srbskohrvatski izraz, zapisan tudi v spričevalih, danes je to seveda zaključni izpit) glede na skupni vpis v 17 upoštevanih letih opravilo izredno malo učencev – vsega 221 z nebstveno razliko med spoloma 104 fantje in 117 deklet. Čisto računsko pridemo do osupljive ugotovitve, da je izpit prestalo komaj 11,8 % vpisanih! O kakšni posebni uspešnosti šole potemtakem sploh ne more biti govora, čeprav si je pridobila lep ugled in slovela kot kakovostna. Veljala je celo za kovačnico dobrih kadrov, pogoste so bile premestitve njenih učiteljev na velike mestne šole, več jih je bilo imenovanih za ravnatelje meščanskih šol v drugih krajih. Boljši je bil sprotni učni uspeh ob koncu šolskega leta, ki se je gibal recimo med 85 in 98 %, seveda izračunan po končnem številu učencev, medtem ko se prejšnji podatek o strašljivem osipu kot rečeno nanaša na stanje ob začetku šolskega leta.

Vračamo se k sprotnim zapisom. V šolskem letu 1921/22 so poleg nemščine uvedli še dva prostovoljna predmeta – francoščino, poučeval jo je vsestranski ravnatelj, in goslanje, ki ga je sprva z osnovne šole hodil poučevat Josip Šerbec, odziv zanju je bil vedno dober. Takrat je že prišlo do prvega spolno mešanega (2.) razreda, o čemer je ravnatelj Šentjunc nezaupljivo zapisal, da je koedukacija na učne uspehe jako slabo vplivala. Uvedli so dodatna predavanja za učence – npr. F. Šentjunc o Molieru ter Stana Iskra o kvarnem vplivu alkoholnih pijač. Ustanovili so šolski orkester. Med odloki višjega šolskega sveta iz Ljubljane je tudi tisti, da učenci v višji razred lahko napredujejo tudi z eno nezadostno oceno.

Naslednje leto 1922/23 je šola s postopnim razvojem dobila 3. razred s 26 učenci (8 fantov + 18 deklet). Z izključitvami so izgubili množico 10 učencev, z izstopi pa še štiri. Spomladi leta 1923 je šola morala pričeti vse do jeseni trajajoči boj za sklepni 4. razred, ki mu je višji šolski svet nasprotoval prav zaradi nizkega števila učencev.

Negotovost je trajala naprej, a so šolsko leto 1923/24 13. septembra vendarle redno pričeli z novim 4. razredom. Šele zatem so prejeli pristanek višjega šolskega sveta, toda brez dodatnih sredstev za novi oddelek in za namestitve novih potrebnih učiteljev. Zaradi tega so močno skrčili pouk neobveznih predmetov, dasiravno so hkrati uvedli še četrtega – strojepis in preostali del celo poučevali zastonj kot tudi nekaj rednega pouka.

Prvi završni izpit je uspešno prestalo vseh 16 učencev 4. razreda. Zanimive so njihove nadaljnje odločitve: 2 v trgovsko šolo, 3 na tehnično srednjo šolo, 5 ali največ na učiteljišče (med njimi tudi Lidvina Eiletz, poznejša učiteljica na tukajšnjih osnovni in meščanski šoli; dve učenki sta se po opravljenem razrednem izpitu za 1. letnik učiteljišča celo vpisali v 2. letnik), 2 v pisarno, 4 so ostali doma. Poznejši maturanti so se odločali še za kmetijsko, veterinarsko, gospodinjsko in vojaško šolanje. Tako spet vidimo, da je ta šola dejansko bila velika pridobitev.

V *šolskem letu 1924/25* je učiteljski zbor začasno okreпил Ernest Vranc, znamenit slovenski pedagog, poznejši sodelavec Pedagoške centrale v Mariboru. Po končanem šolskem letu mu je šolska oblast odobrila dvoletni študij na višji pedagoški šoli v Zagrebu.

Med štirimi učiteljiščniki s te šole je Slovenjgradčan Franc Vrunč, poznejši izredno priljubljen učitelj na osnovni šoli in narodni heroj. Mlada šola se je sorazmerno hitro uveljavila tudi s privlačnimi kulturnimi prireditvami. O tisti ob koncu pouka v tem šolskem letu je dnevnik Jutro 30. junija 1925 poročal, da so učitelji z učenci pripravili izvrstne nastope šolskega orkestra pod taktirko ravnatelja Šentjurca (zlasti Haydnovo Otroško simfonijo), mešanega pevskega zbora, Tiranovo otroško opereto Čudežne gosli in baletni nastop devetih učenk, ki da bi lahko brez strahu nastopile na vsakem odru. Ob tem so pripravili še razstavo ročnih del, risb in drugih šolskih izdelkov. V tem šolskem letu je pričela delovati še (takrat dvoletna) **trgovska nadaljevalna šola**. Njen ravnatelj je tako kot pri obrtni šoli bil prav tako F. Šentjunc.

V *šolskem letu 1925/26* nemščina postane obvezen tuj jezik. To leto ni bilo izključitev, šolska oblast jih je namreč prepovedala, če je bil razlog učni neuspeh. Začasno je preklcala "završni izpit". Na dečji dan 10. aprila so prvič pogozdovavali, kar se je kmalu razvilo v pravi naravoslovni dan.

V *šolskem letu 1926/27* je vozačev in s tem učencev s podeželja že 54 %. Po nekaterih manjših spremembah dobimo kolikor toliko ustaljen popolni predmetnik meščanske šole:

PREDMET	I. r.	II. r.	III. r.	IV. r.	Skupaj
Verouk	2	2	2	2	8
Srbohrvaški in slovenski jezik	(6) 2+4	(6) 2+4	(6) 2+4	(5) 2+3	23 (8+15)
Nemški jezik	3	3	3	3	12
Zemljepis	3	3	2	2	10
Zgodovina	2	2	2	2	8
Botanika in zoologija	3	3	-	-	6
Fizika	-	-	2	2	4
Kemija in mineralogija	-	-	2	2	4
Higijena	1	1	1	1	4
Računstvo s knjigovodstvom	3	3	4	4	14
Geometrija in geometrijsko risanje	2	2	2	3	9
Prostorsko risanje	3	3	3	3	12
Petje	1	1	1	1	4
Telovadba	1	1	1	1	4
Ročna dela	2	2	2	2	8
Državoznanstvo	-	-	-	2	2
Gospodinjstvo	1	1	1	1	4

Ponovno ugotavljamo, da je takšen predmetnik zaradi dveh obveznih tujih jezikov nemščine in srbohrvaščine ter obsežnejšega pouka matematike precej zahtevnejši od osnovnošolskega. V tem letu se je za goslanje odločilo 15 učencev. V rednem pouku tega glasbila s tremi urami tedensko in z dvema urama klavirja, v šolskem orkestru in mešanem pevskem zboru zaznavamo **predhodnico slovenje-graške glasbene šole** (sicer ustanovljene šele leta 1953).

Neopazno prične v tem šolskem letu delovati mežiška meščanska šola.

V *šolskem letu 1927/28* se učiteljica Vida Ivanec udeleži enomesečnega telovadnega tečaja v Ljubljani, učitelj Joško Trobec ima tritedenski študijski dopust za diplomu na Višji pedagoški šoli v Zagrebu. S tem se pojavljajo prve oblike strokovnega izpopolnjevanja in potrjuje skrb za pridobitev predpisane strokovne izobrazbe za učitelje meščanske šole. Ravnatelj je poskrbel za 13 študijskih konferenc učiteljskega zbora in jih po dogovorjenih vsebinah izvajal skupaj s svojimi učitelji. Šola je dobila na novo predpisani upravni odbor, predseduje mu mestni župan Franc Cajnko, sestavljajo ga krajevni ugledneži, ravnatelj ima vlogo poslovodja.

V *šolskem letu 1928/29* je med maturanti zdajšnji častni občan mestne občine dr. Franc Tretjak, upokojen izvedenec OZN za gospodarski razvoj Afrike. Naši šoli je namenil nekaj pozornosti v svojih Spominih. Ob znani gospodarski krizi je na šoli zaživel podmladek Rdečega križa. 16 ubožnim članom je preskrbel kosilo pri premožnejših meščanih, šestim plačeval vožnjo po železnici, petim dal prispevek za šolske potreščine, dvema plačal šolski izlet na Bled, nakupil in razdelil članom 98 izvodov poučnih knjig Prva pomoč ter Zdravilne rastline in poskrbel za štiri zdravstvena predavanja (kako se čuvamo prehlada, šport za zdravje in ne za rekorde...), pozimi pa so podmladkarji krmili ptice ter izdelovali ročna dela za prodajno razstavo v korist dejavnosti.

V *šolskem letu 1929/30* izpitni odbor završni izpit dovoli opravljati komaj petim učencem. Opravili so ga sicer vsi, ravnatelj pa je pri svojih hospitacijah zaznal naravnost neverjetne primere neznanja in nerazumevanja učne snovi ter popolne brezbriznosti. Ob svoji desetletnici šola izda že znano *Spomenico*, ki jo uredi ravnatelj.

V *letu 1930/31* ravnatelj pripisuje slab uspeh učencev (84,3 %) predolgim (dvotedenskim) velikonočnim počitnicam in novi ocenjevalni lestvici, ker ni bilo povsem jasno, da je ocena 2 (slabo) že nezadosten red. Poleg znane lestvice ocen za napredek (znanje) so z novim zakonom dobili še nove ocene za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3) in neprimerno (1) ter za pridnost: pohvalno (5), marljivo (3) in nemarljivo (1).

V *šolskem letu 1931/32* je šibak 4. razred s komaj šestimi učenci povod za nov hud boj s šolsko oblastjo za obstanek šole, a je nazadnje le prevladal razum, podprt z večjo uspešnostjo učencev (95,8 %). Nova razporeditev šolskega leta je povrnila polletji in s tem dve ocenjevalni obdobji od 1. septembra do 31. januar-

ja ter od 1. februarja do 28. junija. Meščanske šole so dobile svoj zakon z delitvijo v obrtnoindustrijsko, trgovsko in kmetijsko smer. Doletela jih je varčevalna prepoved večjih nakupov opreme in učil. Ravnatelj je imel kar pet okrajnih predsedniških nalog, igral v salonskem orkestru in pel v pevskem društvu.

Vpis v *šolsko leto 1932/33* je s komaj 95 učenci (47 fantov, deklet 48) najnižji. Po zakonu o taksah so uvedli šolnino glede na premoženjsko stanje staršev. Plačalo jo je 68 učencev povprečno po 67.- din. Učni uspeh (80,6 %) je najslabši doslej. Socialne razmere so se tako zaostriale, da se nihče ni vpisal v srednjo šolo. Dobrodošla novost: roditeljski sestanek za sodelovanje med šolo in domom zaradi izboljšanja uspehov in vzgoje v pubertetni dobi.

Izboljšanje vpisa se pokaže v *šolskem letu 1933/34*; verouk prevzame mestni župnik Jakob Soklič, pred tem žrtev fašističnega preganjanja Slovencev v Trstu. Postal je znan koroški kulturni delavec, uveljavil se je zlasti s proučevanjem bogate krajinske in mestne likovne zgodovine. Učiteljski zbor, ki se zgledno udeležuje v kulturnem življenju kraja, je bil preimenovan v nastavniško večje. V 1. in 2. razredu so dobili nov predmet lepomisje.

V *šolskem letu 1934/35* se pot v nadaljnje izobraževanje spet odpre, zanj se odloči šest od 11 maturantov. Zborovsko petje postane tretji neobvezen predmet, kar sta še vedno goslanje in strojepis, vse tri je poučeval ravnatelj. Kupili so glasovir in pisalni stroj.

Šolsko leto 1935/36 prinese nov največji vpis: 141 učencev (65 fantov + 76 deklet). S tem se pohvali tudi ravnatelj F. Šentjunc v mnenju (zadnjem, ki ga je lahko vpisal), da so se ljudje pričeli še bolj zavedati njene važnosti. Med maturanti je tudi poznejši narodni heroj Zdravko Čebular. Učiteljska knjižnica se je povečala na 743 knjig, dijaška na 421 in podporna z učbeniki za revnejše učence na 321 izvodov.

Šolsko leto 1936/37 je bilo nepričakovano burno. Ferdo Šentjunc je bil po 16 letih vsestranskega dela z ukazom kraljevih namestnikov, menda predvsem zaradi svoje liberalnosti, razrešen ravnateljstva in kot učitelj premeščen na ptujsko meščansko šolo, žena Mila je bila odpuščena. Novembra je prišel na njegovo mesto nastavnik meščanske šole v Šoštanjju Ivan Teuerschuh.

Med maturanti je tudi Ivan Rojnik, pozneje učitelj praktičnega pouka na slovenjegraški trgovski šoli. Za šolsko kroniko si novi ravnatelj še ni vzel kaj veliko časa in povzamemo lahko le naslov slovenske naloge na završnem izpitu: "Delu slavo, delu čast (J. E. Krek)."

V *šolskem letu 1937/38* šola dobi novo ime: **Državna meščanska šola dr. Jakoba Sketa v Slovenj Gradcu**. Končno ji je odobren peti oddelek, učencev je že 189. Na akademiji šolskega pomladka Jadranske straže sta glavni točki sporeda simbolični vaji Gor čez izaro in Mi ne damo naše more. Oktobra odprtje **dijaške kuhinje** ob vpeljavi predmeta gospodinjstvo s praktičnimi vajami učenk, pripravljali so blizu 90 kosil dnevno po simbolični ceni 1 dinar. Varčevalni pouč-

ni izlet le v Mislinjo (tovarna lepenke) in Dravograd (rafinerija). Ravnatelj ustanovi društvo Šola in dom zaradi pravilne vzgoje s strožjim redom in nadzorom. Od neobveznih predmetov se obdrži le strojepis in na novo vpelje stenografija. 11. novembra so s predavanji zaznamovali dan miru. Na zdravstvenem pregledu so ugotovili, da so dečki mnogo šibkejši od deklic.

“Završni izpit” so opravljali iz slovenščine (samo ta predmet tudi v pisni obliki), nemščine, matematike ter iz zemljepisa in zgodovine, med njimi tudi Alojzija Gostenčnik, poznejša znana slovenska pedagoginja – poučevala je na slovenjegraški nižji gimnaziji, bila predstojnica celjske enote Zavoda za šolstvo in vodilna delavka v republiški šolski upravi.

Šolsko leto 1938/39 najprej zaznamuje skok skupnega števila učencev na 207 (101 deček + 106 deklic), ki je zvišal število oddelkov na 6, katerih končno niso več delili po spolu učencev. Uspešnih jih je bilo 194 ali 95,5 %, doseženih šele po popravnih izpiti 41 učencev iz 64 predmetov: iz matematike 16, zemljepisa 11, nemščine 10, zgodovine 8, slovenščine 7, srbohrvaščine 5, prirodopisa 4, ročnih del 2 ter lepopisa in risanja po 1. Maturanta sta tudi zdajšnji akademik Ivan Gams, univerzitetni profesor in doktor zemljepisnih znanosti, in Maks Šavc, po osvoboditvi učitelj in ravnatelj na koroških šolah ter pedagoški svetovalec v dravograski enoti Zavoda za šolstvo.

Ker je bil ravnatelj I. Teuerschuh izvoljen za jugoslovanskega narodnega poslanca na listi JRZ, ga je zamenjal učitelj meščanske šole v Mežici, Drago Dornik. Naši šoli je bil dodeljen dr. Vincenc Brumen, usposobljen za pedagogiko, filozofijo in zgodovino, ki je poučeval večinoma nemščino in srbohrvaščino. Število oddelkov se je povečalo na sedem. Ob že znanih varčevalnih ukrepih povzamemo, da so opravili poučne peš/poti le v slovenjegraška podjetja: mlekarno, starotrški mlin, tovarno kos, tovarno usnja ter v obrat za sodavico in pokalico. Delovati je pričela dijaška katoliška akcija za poglobitev verskega znanja in verskega življenja med dijaki; izvedla je srečanje s priljubljenim pisateljem in selškim župnikom Francem Ksaverjem Meškom (o tem so pisali slovensko šolsko nalogo z naslovom *Obisk pri pisatelju Ksaverju Mešku*) ter množično skavtsko počitniško taborenje.

Zdravnika Maks Pohar in Lojze Simoniti sta opravila sistematske, kontrolne in rentgenske preglede dijaštva in učiteljstva; ugotovila sta, da je zdravstveno stanje vsaj zadovoljivo. Zaradi čedalje večjega vpisa je med novimi navodili tudi določilo, da morajo učenci iz tujih šolskih okolišev (Guštanj, Vuzenica, Paka) vložiti prošnjo za spregled šolskega okoliša z izjavo občine, da bo zanje prispevala k vzdrževanju meščanske šole.

Šolsko leto 1939/40 je zadnje, za katero so nam podatki na voljo. Predvsem zvemo, da se je zaradi množičnosti kakovost vpisa precej poslabšala in skupni učni uspeh je padel na 85 %. Kot ravnatelj se je na šolo vrnil bivši narodni poslanec Ivan Teuerschuh, poznejši uveljavljeni pisec šolskih strokovnih ter književnih

del med Slovenci v Italiji. D. Domnik je odšel za ravnatelja na kamniško meščansko šolo. Zdaj je na šoli v 13 članskem zboru kar sedem visokošolsko izobraženih učiteljev in povsem stvarno je, da se je Slovenj Gradec že potegoval za gimnazijo. Gotovo bi uspeli, ko jih ne bi bila prekinila svetovna vojna.

Kazalo je, da se je učiteljski zbor končno kolikor toliko ustalil, saj je sicer bilo značilno, da je šolska oblast učitelje nenehno menjavala. Tako se jih je tu v dvajsetih letih zvrstilo več kot 40, posebej pa želim navesti vsaj tiste, ki so na naši šoli poučevali najmanj tri leta: Karel Sovre (1920-33), Alojz Čížek (1920-33), Karolina Vrečko, edina vseh 20 let, Josip Šerbec (1921-25), Simon Dobernik (1923-26), Regina Gobec (1924-34), Alfred Kos (1928-32), Alojz Jenko (1930-38), Jakob Soklič (1934-41), Miroslav Veljak (1934-38), Mila Šentjurs (1933-36), Franjo Kotnik (1934-39), Franja Teuerschuch (1936-1941), Marija Kramer (1936-41), Ana Kotnik (1936-41), Ema Scheithauer (1937-40), dr. Vincenc Brumen (1937-41). Krajšo delovno dobo od tu zapisane je imela več kot polovica nastavljenih učiteljev.

Dokumentacije za *šolsko leto 1940/41* zaradi spomladanskega nemškega napada in zasedbe seveda nimamo. Zaradi resne vojne nevarnosti je bil pouk končan 1. aprila 1941. Nemški vojaki so v Slovenj Gradec vkorakali 10. aprila. Slovenske šole so bile ukinjene, meščansko šolo je zamenjala višja stopnja nemške osnovne šole prav tako v krajinski vlogi za Mislinjsko in Dravsko dolino. Z njo se tokrat ne bomo ukvarjali.

Ministrstvo za prosveto narodne vlade Slovenije je 30. julija 1945 meščanske šole nadomestilo z **nižjo gimnazijo**; v Slovenjem Gradcu jo je ustanovilo 8. septembra 1945. Če se spomnimo, s kakšnimi večletnimi zapleti se je bilo potrebno spopadati ob pričetkih meščanske šole, je nižja gimnazija nastala povsem brez težav. Vsaj delno to lahko pripišemo pripravam mesta na pravo gimnazijo v letu 1940.

Meščanska šola Mežica

Za razliko od slovenjegraške je ustanavljanje meščanske šole v Mežici leta 1926 potekalo nenavadno mirno. Najprej ugibljimo, da najbrž predvsem zaradi tega, ker se je pristojna slovenska šolska oblast medtem povsem odločila, da je prav meščanska tiste vrste, ki jo bo prednostno podpirala tako v mestih kakor v večjih gospodarsko pomembnih središčih. Mežica je to s stoletja starim rudnikom svinca vsekakor bila, čeprav se sicer ni mogla postavljati s kakšno pomembnejšo vlogo niti na upravnem niti na šolskem področju. S svojo prvo šolo z letnico 1876 je bila v znatni zamudi celo glede na obe najbližji sosednji šoli v Črni (1823) in na Prevaljah (1828).

Druga, najbrž še srečnejša okoliščina, je bila v tem, da je o mežiški meščanski šoli odločala šolska in politična oblast v gotovo manj birokratskem Mariboru,

Ljudska in meščanska šola v Mežici, sezidana 1925/26. (SŠM, fototeka)

četudi se je birokratsko zvenceče imenovala Veliko županstvo Mariborske oblasti Dravske banovine. Njen takratni prosvetni inšpektor dr. Leopold Poljanec je leta 1925 ob odobritvi prošnje mežiškega krajnega šolskega sveta za novo stavbo osnovne šole prvi dal pobudo, naj ima Mežica tudi meščansko šolo. Celo več, Mežičanom je svetoval, da namesto osemrazrednice zgradijo petrazredno narodno (osnovno) in štirirazredno meščansko šolo.

O vsem tem nam podrobneje poroča prvi in edini ravnatelj mežiške meščanske šole Josip Hergouth (šolo je vodil od ustanovitve do nemškega vdora aprila 1941, po osvoboditvi pa je nekaj let ravnateljaval še nižji gimnaziji, ki je tudi v Mežici nasledila meščansko šolo) v knjižici *Izvestje državne meščanske šole Antona Janežiča v Mežici za desetletje 1926/27 – 1935/36* v sestavku *Prvih deset let meščanske šole v Mežici*.

Ta knjižica je dejansko edini sočasni vir za zgodovino šole, saj so leta 1941 Nemci barbarsko sežgali celoten slovenski šolski arhiv skupaj s šolsko knjižnico, gotovo zaradi tega, ker je kraljevina leta 1919 ukinila do takrat povsem nemško osnovno šolo s komaj kakšnim poslušom za slovenski materni jezik večine svojih učencev. Avstrijski Nemci so pač stoletja dolgo bili popolni gospodarji kraja z rudnikom in velikim okoliškim gozdnim bogastvom vred; Slovence so kot povsod na Koroškem zagrizeno zatirali v narodnem, kulturnem, gospodarskem in političnem smislu.

Tu lahko dodamo, da se je prizadevni Josip Hergouth po osvoboditvi lotil vsekakor uspešnega obnavljanja svoje uničene kronike meščanske šole. Delo je

opravił zgljedno s pomočjo ohranjenih natisnjenih Izvestij in pričevanj svojih številnih nekdanjih učencev in součiteljev. Najprej poroča, da so se na Poljančev nasvet takoj pričele priprave za zidavo, katere dosežek je takšna šolska stavba, da jo lahko Mežici še danes zavida vsakdo, ki jo obišče. Že lep čas jo sicer dopolnjuje športna dvorana, lepo število let pa je tudi od preselitve otroškega vrtca v nove lastne prostore.

Hergouth pohvali novogradnjo s tem, da imata tako osnovna kakor meščanska šola poleg prostranih učilnic in telovadnice svojo pisarno, zbornico, sobe za učila in upraviteljsko stanovanje. Vse to veliko razkošje je bilo sezidano neverjetno hitro od 23. septembra 1925 do vselitve 9. oktobra 1926. Poleg stavbenikov za to pohvali še domače zaslužne može, zlasti tajnika krajnega šolskega sveta učitelja Vinka Möderndorferja. Gradnji so prav tako bili naklonjeni takratni angleški lastniki rudnika. Učitelj Möderndorfer si vsekakor zasluži še kakšno besedo; bil je občinski odbornik, odličen kulturni delavec kot tudi pedagoški in narodopisni pisatelj. Doma je bil v rožanskih Lešah, od koder se je po plebiscitu pred nemškimi nasilneži moral umakniti v Slovenijo, kakor to vemo še za Ksaverja Meška. Še več, odkrito je nastopal kot privrženec komunističnega gibanja v korist rudniškim delavcem; zaradi tega ga je oblast preganjala in leta 1929 se je odpovedal učiteljski službi.

Šoli pod isto streho sta si prostore vseskozi delili sporazumno oziroma jih brez kakšnih trenj uporabljali skupno v tovariškem sodelovanju tudi zaradi tega, ker sta si še v največji meri delili učitelje, glavne dejavnike tvornega delovnega sožitja. Na mladi meščanski šoli v pretežno delavskem okolju se je hkrati z njo še po Möderndorferjevi zaslugi razvijala skrb za socialno pomoč učencem. Ustvarili so sklad učnih knjig, risalnega orodja in drugih učnih pripomočkov sprva za vse učence, pozneje je kdo del sredstev prispeval sam z zmerno letno izposojnino.

Prosuetno ministrstvo v Beogradu je šolo formalno ustanovilo 31. avgusta 1926. Skoraj gotovo do tega brez novogradnje v Mežici sploh ne bi bilo prišlo, vsaj ne brez trenja s prav tako industrijsko razvitima krajema Prevalje in Guštanj / Ravne. Po številu prebivalcev sta namreč bila v izraziti prednosti Prevalje in Črna, na najslabšem pa prav Mežica. Leta 1931 so ti kraji imeli naslednje število prebivalcev: Črna 4.324, Mežica 1.922, Prevalje 4.745 in Ravne 3.292 (za primerjavo dodajmo še Slovenj Gradec: 4.975).

Vodstvo šole je bilo zaupano Josipu Hergouthu, ki je dotlej bil stalni strokovni učitelj na deški meščanski šoli v Mariboru. Vpis za *šolsko leto 1926/27* je bil docela enak predvpisu (51 učencev in 43 učenk ali skupaj v novem prvem razredu zares lepo število 94 otrok zlasti v primerjavi s prvim vpisom na meščansko šolo Slovenj Gradec s samo 58 učenci).

Največ je bilo rudarskih, delavskih in manj premožnih uradniških otrok, iz kmetskih, obrtniških in trgovskih družin pa le malo. To razmerje se v naslednjih letih niti ni bistveno spreminjalo, saj je v glavnem ustrezalo socialni sliki prebival-

stva Mežiške doline. Prvi učenci so prihajali iz vseh treh takratnih občin Mežiške doline: Mežica 37, Črna 29 ter Prevalje (z Ravnami) 23. Takšen vrstni red občin je poslej večinoma ostal nespremenjen.

Prvo šolsko leto je Hergouthu pomagala poučevati Marija Sadnek z mežiške osnovne šole. Sredi januarja 1927 se jima je pridružil učitelj Zorko Kotnik, že prej pa kot honorarna učiteljica telovadbe Danica Štrekelj. Verouk je honorarno vsa leta do aprila 1941 poučeval Janez Hornböck, domači župnik, zavedni in pokončni Slovenec še iz mežiških nemških časov, po njihovi vrnitvi leta 1941 ena prvih mučeniških koroških žrtev nacističnega zločina v Dachauu. Oglejmo si tu že znani razpredelnici vpisa in završnih izpitov:

Preglednica vpisa in učnega uspeha

Šol. leto	Fantje	Dekleta	Skupaj	Učni uspeh %
1926-27	51	43	94	74,0
1927-28	57	40	97	89,1
1928-29	61	56	117	91,0
1929-30	68	61	128	82,0
1930-31	68	51	119	80,0
1931-32	78	60	138	83,0
1932-33	64	33	97	79,0
1933-34	62	27	89	81,0
1934-35	80	37	117	76,0
1935-36	83	40	123	-
1936-37	72	40	112	68,7
1937-38	66	47	113	82,1
1938-39	77	54	131	90,8
1939-40	84	65	149	85,2
	971	654	1624	

S primerjavo podatkov obeh koroških meščanskih šol opazimo, da se gotovo razlikujeta manj, kot bi bilo pričakovati. Povprečni letni vpis na slovenjegraški šoli je 126 učencev, na mežiški komaj 10 manj. Groba ocena osipa na podlagi završnega izpita kaže, da so na mežiški šoli z učenci očitno bili še strožji, saj je dosežek v razmerju med vpisom in završnimi izpiti z vsega 10,7 % še za dober odstotek slabši. Nižje učne uspehe in s tem najbrž šibkejšo pedagoško naravnost učiteljskega zbora kažejo nadalje podatki o letnem učnem uspehu: Če je razlika med najboljšim (96,1 %) in najnižjim uspehom (80,6 %) na prvi šoli le 15,5 odstotnih točk in povsem sprejemljiva, je na drugi z 91,0 % (in še to je skoraj osamljena izjema, saj bi skupno povprečje ne preseglo 85 %, medtem ko je na slovenjegraški šoli zanesljivo čez 90 %) proti 68,8 % kar znatnih 22,2 odstotne točke.

Preglednica završnih izpitov

Šol. leto	Fantje	Dekleta	Skupaj
1929-30	11	10	21
1930-31	1	6	7
1931-32	6	5	11
1932-33	4	4	8
1933-34	5	1	6
1934-35	7	4	11
1935-36	5	3	8
1936-37	7	3	10
1937-38	8	7	15
1938-39	13	7	20
1939-40	9	6	15
	76	56	132

Tu bi kdo opozoril na morebitno kakovostno razliko vpisanih učencev. Zares velika in celo nepričakovana je edino razlika pri spolu učencev; prepričljiva in trajna fantovska skoraj dvetretjinska večina, ki je dekleta niso presegla v nobenem posameznem šolskem letu, nas resnično preseneča. Zatorej se nam lahko še toliko bolj nenavadno zdi, da ima uradni pečat napis Državna meščanska šola v Mežici, torej brez dodatka deška, ki ga ima večinsko izrecno dekliška slovenjegraška šola. Na mlajši šoli se fantovska večina nazadnje kaže še v podatku o "završnem izpitu"; pove nam, da fantje v skupnem številu malih maturantov prevladujejo s 57,8 %. S tem vendarle zaostajajo za prepričljivejšo večino v skupnem številu učencev, kar nas pouči, da so bila dekleta vsaj za tisto razliko od njih na teh izpiti uspešnejša.

Svinčeni rudnik še naprej izdatno podpira mladino obeh mežiških šol. 23. decembra je priredil božičnico in bogato obdaril tudi učence in učenke meščanske šole z obleko, s čevlji, knjigami in z jestvinami, deklice še s platnom za šivanje oblek. Ob koncu je bilo uspešnih le 67 učencev oziroma 74% in kar dobra četrtnina neuspešnih. Ravnatelj to pripisuje veliki oddaljenosti od šole in še vedno pomanjkljivi opremljenosti delavnice in drugih učilnic.

Prvo šolsko leto je šolo nadzoroval oblastni inspektor za srednje in strokovne šole dr. Adolf Pečovnik. Nadzor torej izpričuje pomembno razliko med osnovnošolsko in meščanskošolsko obliko obvezne šole, ki se je je zavedal tudi J. Hergouth z nazivom nižja srednja šola v podnaslovu svoje šolske kronike.

Za šolsko leto 1927/28 nam je na voljo le sila skromen zapis, saj podatkov, ki jih že poznamo, ne bomo ponavljali. Ravnatelja Hergoutha še naprej muči več kot nujno opremljanje šole, za katerega ne dobi denarja, ker je pomoč rudnika nepričakovano usahnila, pritožuje pa se tudi zaradi pomanjkanja učiteljev, ki ga je država vse prepočasi pripravljena odpravljati in je zaradi tega pouk vse šolsko

leto potekal po skrčenem urniku. Vsaj začasno mu je uspelo pridobiti tri sodelavce z domače ljudske šole. Pouk so slovesno končali na Vidov dan v šolski telovadnici, kjer so učenci in učenke na šolskem odru vprizorili trodejanko 'V deveto deželo'. Poleg tega so nastopili v več pevskih točkah in deklamacijah.

Šolsko leto 1928/29. Pogrešam podatek o izključitvah, ki sočasno tako zelo obremenjujejo meščansko šolo v Slovenjem Gradcu. Torej dopustimo možnost, da jih v Mežici sploh niso potrebovali, saj so v svojem vaškem okolju glede tega z mladino očitno imeli manj vzgojnih težav. Učiteljski zbor se je v tem letu kar lepo okreplil na skupaj 9 članov.

Šolsko leto 1929/30. Šola je s tem letom opravila popolni štiriletni razvoj do "završnega izpita", ki ga je opravilo 21 kandidatov od 27 ali nič kaj zavidljivih 77 %, kar trdim še bolj utemeljeno z razočaranjem, ker v prvem roku sploh ni bilo nobenega odličnjaka. Novi predmet gospodinjstvo je postal prva prostovoljna izbira, saj takrat njegovega rednega pouka predpisi še niso omogočali.

Šolsko leto 1930/31. Skupno število učencev prvič izkazuje že znano krizno znižanje. Poslej bo tudi na tej šoli vpis močno nihal, kar po svoje prav tako odraža slaba leta v koroškem gospodarstvu. Učiteljskemu zboru se je pridružil stalni nastavnik Drago Domnik, poznejši ravnatelj šole v Slovenjem Gradcu.

V letu 1931/32 je šolska oblast mežiški šoli privoščila celo to, da je sploh ni nadzorovala. Druga posebnost tega leta je, da so dobili že tretjo odličnjakinjo na završnem izpitu; zdaj še vedno čakamo na prvega tako uspešnega maturanta.

Šolsko leto 1932/33. Edina posebnost je sklepna prireditev, na kateri so uprizorili otroško spevoigro Zakleta kraljična. Tudi tu se je posebno izkazal ravnatelj, ki je uprizoritev pripravil dramsko in pevsko; glasbeno spremljavo na klavirju je opravila učiteljica Olga Stanič.

Šolsko leto 1933/34. Vpis z vsega 89 učenci je najnižji v celotnem obstoju šole. Skupno število nam pove, da jih je zdaj, komaj verjetno, v vseh štirih razredih manj kakor prvo leto zgolj v 1. razredu, ko jih je bilo 94. "Završni izpit" je napravilo 6 kandidatov, kar je prav tako najmanj v obstoju šole, toda med njimi je končno bil prvi odličnjak. Do pomembne spremembe je v aprilu 1933 prišlo pri upravljanju šole, ko je bil po odloku banske uprave postavljen prvi upravni odbor šole. Predsedoval mu je mežiški župan Robert Lamprecht, rudniški ključavničar, poslovodja je bil ravnatelj J. Hergouth, med člani še banovinski zdravnik v Črni dr. Adolf Ramšak ter prevaljski notar dr. Dušan Senčar in prav tako iz Črne nadgozdar Franc Šepul. Odborove pristojnosti so ostale povsem primerljive s tistimi, ki jih je prej imel krajni šolski svet.

Za šolsko leto 1934/35 imamo več podatkov v Izvestju, posebej namenjenem temu šolskemu letu. Zanje si je ravnatelj vpeljal posebno natančne statistike z množico postavk o oddaljenosti dijakov od šole, o njihovem socialnem izvoru in premoženjskem položaju družine, ki pa nam pri sedanjem namenu ne morejo kaj bistveno pomagati. To velja tudi za izredno razčlenjen vpis, od katerega povze-

mam samo bistro, da se je njegova krivulja le spet obrnila navzgor na 117 učencev (80 fantov + 37 deklet).

Za šolsko leto 1935/36 je Izvestje veliko uporabnejše zaradi množice splošnih podatkov. Iz tistih o nastavniškem zboru končno zvemo, kaj je kdo sploh poučeval; na spisku je osem učiteljev, ki nam bodo pomagali sestaviti naslednji predmetnik (ravnatelj ga sicer posebej nikjer ne navaja): verouk, slovenščina, nemščina, srbohrvaščina, zgodovina z državljanskim naukom, matematika, prirodopis, fizika, kemija, računstvo, geometrija, prostoročno risanje, petje, deška in dekliška telovadba, higijena, deška in dekliška ročna dela, lepomis, gospodinjstvo. J. Hergouth je bil s poučevanjem računstva, fizike, geometrije, prostoročnega risanja in petja skoraj enako vsestranski kot njegov stanovski tovariš Šentjurc.

1. decembra 1935 je bilo znamenito narodno slavlje obmejne Koroške na Poljani pri Prevaljah. Blagoslovidli so spominski knežji kamen in uprizorili Franceta Brenka (poznejši filmski delavec, takrat učitelj s sosednje šentanelške šole) slavnostno igro Poslednje ustoličenje, pri kateri je sodelovalo tudi učiteljstvo s šolsko mladino naše šole. Ob vdoru na Poljano leta 1941 so Nemci knežji kamen takoj razstrelili.

Poleg te so v tem letu imeli še osem drugih večjih proslav npr. Slomškovo slavlje, ob rednem pouku pa so učitelji opravili še niz desetih spominskih (Strosmajer, Tesla, Stritar) in splošnih (pomen obrtništva, protituberkulozni teden) predavanj za vse učence, v učiteljskem zboru pa pet vzglednih hospitacijskih učnih ur z zanimivejšimi vsebinami iz učnih načrtov (npr. sklanjatev ženskih samostalnikov, politično življenje Slovencev v cesarstvu) ter tri strokovne konference (tudi novi slovenski pravopis, vzroki nazadovanja v učnem napredku).

In še: Uredili so svoj šolski vrt, pogozdovali na posestvu grofa Thurna; šolo je nadzoroval ministrski odposlanec prof. Gustav Šilih iz Maribora. Ob koncu pouka so ob svoji desetletnici pripravili še veliko razstavo pisemenih, prostoročnih, tehničnih in geometrijskih izdelkov vseh desetih let, da so nazorno predstavili učno usmerjenost svoje šole ter za vse to dobili nešteto navdušenih priznanj. Nazadnje jih je pohvalil še Gustav Šilih, ki je tokrat obiskal šolo kot ministrski odposlanec na "završnem izpitu".

V šolskem letu 1936/37 se vrstijo poučna potovanja: v bližnji Žerjav z ogledom rudniške topilnice, v Maribor, kjer so si ogledali nič manj kot sedem tovarniških obratov in obiskali še tiskarno ter mestni muzej, nazadnje pa skupno tri-dnevno taborjenje v Logarski dolini. Med počitnicami so člani Jadranske straže dodali prvo (štiridnevno) potovanje na Jadran. Poglavitna vsebina strokovnih konferenc je bila novi učni načrt s sestavljanjem podrobnih priprav za posamezne predmete in razrede. Učitelj Franjo Iglar je prevzel poklicno svetovanje učencem 4. razreda. Ustanovili so zajednico doma in šole, ki ji predseduje rudar Karel Potočnik. Mala matura z uvedbo nemščine postane še zahtevnejša.

Izvestje za šolsko leto 1937/38 je posvečeno profesorju celovške gimnazije

Antonu Janežiču in končno lahko beremo smotrne utemeljitve, zakaj naša šola že od leta 1935 nosi njegovo ime. Morda jih je tudi to spodbudilo, da so nedvomno prvi na Koroškem 8. februarja 1938 prvič izvedli Prešernov dan. Pri predmetu petje so uvedli učbenik *Pesmarica za nižje razrede srednjih šol* šentanelskega rojaka Luka Kramolca. Upravitelj se je udeležil prvega slovanskega mladinoslovnega kongresa v Ljubljani in o tem poročal šolski zajednici. Iz zdravstvenih razlogov sta v domu Jadranske straže na Šentanelu letovali dve učenki. Med maturanti je Štefan Lednik, prizadeven mežiški kronist in tvorec zgodovinskih zbornikov in spisov.

V *šolskem letu 1938/39* je Izvestje namenjeno dvajsetletnici bojov za slovensko Koroško. Poroča o nekaterih menjavah učiteljskega zbora, ki se krepi z diplomanti znanstvenih smeri na ljubljanski filozofski fakulteti. Šolsko delo je zaznamovala še vrsta naravoslovnih in celo naravovarstvenih vsebin.

Za *šolsko leto 1939/40*, zadnje, ki je bilo še v celoti opravljeno v kraljevini, je šola posvetila Prešernu ob *stoštiridesetletnici rojstva največjega slovenskega genija*. Profesorska zasedba se je še okrepila na štiri od devetih redno nastavljenih učiteljev. S tem še bolj dobiva pomen predmetni pouk, ena temeljnih novosti meščanske šole v zgodovini šolstva na Koroškem. Pregled šole je opravil sam načelnik prosvetnega oddelka kraljevske banske uprave dr. Lovro Sušnik. Na strokovni konferenci je ravnatelj součiteljem predaval o menici ter njenih zakonitih oznakah, Pogačnikova pa o trpniku nemških glagolov v sestavljenem preteklem času. Precejšen del letne delovne vsebine je po volji šolske banske uprave namenjen pouku telesne vzgoje, šola pa se je ob tem pohvalila z dobro opremljeno telovadnico in se hkrati pritožuje, da redni pouk v njej ovira neoprostljivo pomanjkanje učiteljev telovadbe.

Sklepne misli

Za konec sem prihranil kratek vpogled v *Statistični pregled šolstva v dravski banovini* za to šolsko leto, toliko rajši, ker nam v določenem obsegu omogoča primerjavo obeh koroških meščanskih šol.

Preglednica *Učenci po vedenju* kaže zadovoljstvo obeh šol, na mežiški še večjega od tistega v Slovenjem Gradcu, saj je na prvi 90 % (od 149) učencev z oceno odlično, na drugi pa 78% (od 199 ob koncu leta); neprimerno vedenje so v Mežici pripisali enemu, v SG 7 učencem, tu je eden ostal celo brez ocene. *Po narodnosti* sta si šoli bliže; na prvi je Slovencev 97,7%, na drugi 96 %, učencev nemške narodnosti pa 2 oziroma 6. *Po veroizpovedi* sta obe šoli rimokatoliški in povsem skupaj za kakšno stotinko manj od 100 %, mežiška zaradi 1 protestanta, slovenjegraška zaradi 1 pravoslavnega učenca.

Ostane nam še preglednica *Starši učencev po poklicu*, v kateri se krajja močneje razlikujeta skladno z lastnim okoljem. Iz kmečkih družin je na vaški mežiški

šoli samo 10, na mestni slovenjegraški pa kar 55 učencev ali več kot četrtnina, iz delavskih je na prvi 109 ali dobri dve tretjini, na drugi 58, obrtniške družine šolajo v Mežici samo 6 otrok, v Slovenjem Gradcu 39 ali več kot petkrat več, trgovske 7 in 16, uradniške družine v rudarskem kraju 14, v okrajno glavarskem mestu z območno sodno oblastjo pa enkrat več, torej 28 otrok.

Prikazana razhajanja med koroškima meščanskima šolama potemtakem niso bistvena, a vseeno po svoji strani dovolj osvetljujejo pomembnejšo vlogo Slovenjega Gradca, mestnega upravnega in obrtniškega središča, najstarejšega na Koroškem.

Šolska oblast je na mežiški meščanski šoli v vsej njeni petnajstletni zgodovini učiteljstvo še hitreje menjavala kakor v Slovenjem Gradcu, saj jih je celo v krajši dobi bilo kar 41. Posledično je njihovo službovanje tu krajše, zato je v naš seznam uvrščam še tiste, ki so ji služili vsaj dve leti: Skozi celotno njeno življenjsko dobo sta ji ostala zvesta ravnatelj J. Hergouth in veroučitelj župnijski svetnik Janez Hornböck, preostali pa kot sledi: Marija Sadnek (1926-34), Josip Gorišek (1928-30), Rudolf Gallob (upravitelj mežiške osnovne šole, 1928-31), Katica Skuber (1928-31), Marija Vodušek (1930-32), Marija Maroh (1930-34), Drago Domnik (1930-39; nenavadno je, da ravnatelj omenja njegovo dodelitev s prevaljske ljudske šole, ne pa njegovega napredovanja na ravnateljsko službeno mesto v Slovenjem Gradcu), Franjo Iglar (1928-32, 1934-41), Olga Stanič (1930-33), Marta Bekar (1932-34), Franja Podrepšek Stopar (1932-35), Edvard Gregorič (1934-37), Janko Černut (1934-36), Marija Gregorič (1935-37), Marija Areh (1937-39), Milena Topolovec (1937-39), Angela Piškur (1937-39), Ana Meisterl (1937-41), Lavrencija Pogačnik (1939-41). Opažamo, da so bile najpogostejše premestitve učiteljev ravno v obdobju zadnjih treh let, kar je razumljivo zaradi napredovanja šole v višje število oddelkov.

Nemci so po zasedbi Mežice prav tako kakor v Slovenjem Gradcu preoblikovali meščansko šolo v višjo stopnjo glavne (osnovne) šole. Delovala je samo do novembra 1943, ko so ji partizani preprečili nadaljnje potujčevanje slovenske mladine. Z obnovo slovenske osnovne šole po osvoboditvi leta 1945 je bila tudi v Mežici ustanovljena nižja gimnazija, a ne le v Mežici, marveč še v sosednji Črni in na Prevaljah. Tovrstno darilo je bilo najbogatejše v Guštanju z nižjo in višjo gimnazijo, ki je nekako bolj spadala k velepoteznim načrtom za izgradnjo socialističnega železarstva kot Mežica, ki se je za njo prav tako vneto potegovala. Za prvega ravnatelja mežiške nižje gimnazije je bil imenovan zaslužni šolnik Josip Hergouth.

Viri

Šolska kronika Meščanske šole Slovenj Gradec

Spomenica državne deške meščanske šole v Slovenjgradcu ob nje desetletnici 1929-1930

Izvestje državne meščanske šole Slovenj Gradec za več šolskih let do 1939/40

Šolska kronika državne meščanske šole Mežica

Izvestje državne meščanske šole Mežica za desetletje 1926/27-1935/36

Izvestje državne meščanske šole v Mežici za več šolskih let do 1939/40

Zusammenfassung

Die Bürgerschulen in Slovenj Gradec (1920–41) und Mežica (1926–41)

Franček Lasbaher

Die Bürgerschulen stellen ein Sonderkapitel auch im slowenischen Schulwesen dar. Obwohl sie schon im Reichsschulgesetz von 1869 fundiert wurden, erlaubte die K. u. K. Monarchie im slowenischen Raum mit der slowenischen Unterrichtssprache keine zu gründen – mit zwei Ausnahmen in Postojna und Idrija. Und warum nicht? Wohl deswegen, weil die österreichischen Behörden der Meinung waren, diese Schulart sei mit ihrem beruflichen wie auch allgemein bildenden Wert doch zu gut für das Volk der Untertanen und so bewilligten sie nur eigentlich nicht so wenige Bürgerschulen mit der deutschen Unterrichtssprache. Diese Tatsachen werden also, leider nur zu flüchtig, im einleitenden Artikelteil behandelt.

Erstaunlicherweise waren sich die Behörden des neuen Staates, des Königreichs Jugoslawien, der Bedeutung dieser Schulart völlig bewusst, was auch dadurch bestätigt wird, dass in Slowenien durch einige Gründungswellen ihre Zahl bis zum Schlussjahr 1941 schon die Zahl 52 erreichte. Im vorliegenden Beitrag wird die kurze Geschichte der zwei im obigen Titel genannten Bürgerschulen mit der Berücksichtigung aller ihrer Schuljahre angetastet.

Eine Besonderheit ist die Bürgerschule natürlich für ganz Österreich-Ungarn, da mit dieser Schulart eigentlich die sonst in Deutschland übliche Realschule mit mehr oder weniger gleichen Lernzielen ersetzt wurde.